

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Шеремети Катерини Борисівни
на тему «Структурно-семантичні та функційні особливості термінології
фахової мови вищої освіти США»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 Філологія

Актуальність теми дисертації.

Галузе термінознавство вивчає наріжні проблематики професійного спілкування, що віддзеркалюють запити й суспільні потреби в умовах швидкого технологічного розвитку людства. Фахова мова американської вищої освіти з акцентом на терміносистемі цієї освітньої галузі є актуальною темою, яка розкриває особливості професійної комунікації у сфері вищої освіти США та з'ясовує закономірності організації й функціонування термінологічних одиниць, зумовлені перетвореннями структури й змісту американської освіти на початку ХХІ століття. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, гуманізація, диверсифікація та прагматизація вищої освіти США відобразилися у фаховій мові галузі, що вимагає глибокого структурно-семантичного й функційного дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Чітке обґрунтування мети в роботі зумовило й її логічне формулювання, окреслення конкретних завдань, котрі, як свідчить викладений зміст, були успішно вирішені, а їх імплементація стосовно об'єкту і предмета дає підстави констатувати, що представлене дослідження має всі ознаки ґрунтовної дисертації. У ній є актуальність, наукова обґрунтованість результатів дослідження, практична цінність та певний особистий внесок дисертантки у термінознавство. Випрацювана Катериною Борисівною комплексна методика дослідження термінологічних одиниць сфери вищої освіти може бути застосована для аналізу термінів в інших типах фахових мов.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному: вперше на основі різножанрових фахових текстів вищої освіти США укладено корпус англomовних термінологічних одиниць сучасної англійської мови; запропоновано авторське формулювання понять «фахова мова

вищої освіти США», «терміни фахової мови вищої освіти США», «термінологія фахової мови вищої освіти США» і «фаховий текст галузі вищої освіти США»; систематизовано структурно-семантичні моделі термінів сфери вищої освіти; визначено й проілюстровано функції термінологічних одиниць галузі; на особливу увагу заслуговує укладений термінологічний словник сфери вищої освіти США.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Шеремети К.Б. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми Філологія.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям мовознавчих досліджень галузі термінознавства. Усіх формальних вимог щодо оформлення та обсягу у роботі дотримано.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Шеремети Катерини Борисівни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою з ілюстративними прикладами англійською мовою.

До заслуг дисертаційної роботи слід віднести струнку композиційну побудову та збалансовану структуру, що дозволяє слідкувати за розвитком концепції дослідження. У роботі спостерігаємо послідовне представлення усіх таксонів дослідження (термінологія вищої освіти США, термін, фахова мова, фаховий текст, морфологічний спосіб творення термінів, синтаксичний спосіб творення термінів, лексико-семантичні відношення, функції термінології вищої освіти США) у двох блоках: теоретико-методологічному (розділах 1 і 2) та дослідницькому (3 і 4 розділи).

Дисертація складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 289 сторінок.

У вступі окреслено тему, розкрито її актуальність, задекларовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, констатовано методи дослідження,

представлено теоретичні й практичне значення отриманих результатів наукового пошуку, визначено наукову новизну, також сформульовано положення, що винесені на захист, зазначено апробацію результатів дисертаційного дослідження та публікації автора.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження фахової мови вищої освіти США в аспекті її термінології» фахова мова вищої освіти США трактується дисертанткою як об'єкт термінологічних студій у межах системно-мовної, прагмалінгвістичної лінгвокогнітивної концепцій. У цьому розділі дослідниця визначає термін вищої освіти США як «стандартну лексичну або синтаксичну номінативну одиницю з нейтральною конотацією та комунікативно-прагматичною й евристичною спрямованістю, що позначає спеціальне освітнє поняття та є функційно закріпленою за професійною сферою американської вищої освіти» (с.40). Особливу увагу привертає опис розвитку вищої освіти США, запропонований на основі аналізу праць американських й українських науковців з цієї проблематики. Укладена авторська періодизація етапів розвитку історії вищої освіти США уможливорює розуміння впливу екстралінгвальних чинників на становлення фахової мови цієї освітньої галузі. Типологія фахових текстів розглянута в останньому пункті розділі і свідчить про ґрунтовний аналіз сучасних підходів до класифікації текстів професійного спрямування. Саме у цьому пункті окреслено перспективу подальших дослідницьких пошуків, адже, як пише дисертантка: «Поняття цифрова опосередкована комунікація розглядається як взаємодія між людьми, яка переважно базується на тексті...» і «цей тип комунікації стає домінуючим у площині вищої освіти США» (с. 59), тому вивчення нових горизонтів фахової діяльності в галузі вищої освіти у цифрову епоху розкриє сучасні характеристики фахової комунікації.

У другому розділі «Методологія дослідження термінології фахової мови вищої освіти США» зазначено наукову парадигму, у якій здійснено дослідження; описано принцип вибірки фахових текстів для вивчення (освітньо-нормативні документи, навчально-методичні праці, дисертація, монографія з проблеми вищої освіти, наукові статті, науково-популярні тексти), також варто відзначити використання інформаційних матеріалів з веб-сайтів 12 закладів вищої освіти США, що є джерелом прикладів функціонування сучасного варіанту англійської мови у професійній сфері (с.76). Вичерпно описує дисертантка етапи дослідження із зазначенням методів для кожного з етапів, а також пояснює принципи укладання термінологічного словника (с. 80), який має вагоме теоретичне і практичне значення для студентів-філологів та фахівців-практиків.

У третьому розділі «Композиційно-структурні характеристики терміносистеми фахової мови вищої освіти США» здійснено словотвірний аналіз

1009 термінологічних одиниць, які поділено на три категорії: загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні терміни (с.93-94). Вагомим для цього дослідження є виокремлення 7 тематичних груп галузевих терміноодиниць, що розкривають змістове наповнення терміносистеми сфери вищої освіти США. З-поміж тематичних груп доволі очікуваними є «заклади вищої освіти США» і «учасники освітнього процесу», проте увиразненими також є групи «оцінювання якості науково-освітньої діяльності закладів вищої освіти США» і «фахові організації, які забезпечують ефективне функціонування вищої школи США» (с.100). У розділі детально проаналізовано типи структурних моделей термінів та проілюстровано прикладами з фахових текстів (с.116-124).

У четвертому розділі «Лексико-семантичні та функційні параметри терміносистеми фахової мови вищої освіти США» розглянуті явища метафоризації (с.133), метонімічного перенесення (с.137), синонімії (с.140), антонімії (с.149) і полісемії (с.150). Функційна специфіка термінів вищої освіти представлена чітко окресленими функціями (сигніфікативно-номінативно-дефінативна, комунікативна, евристична, прагматична, класифікаційна). Значним доробком дисертантки у цьому розділі є формування 4 корпусів термінів на основі освітніх каталогів чотирьох американських закладів вищої освіти (Virginia Polytechnic Institute and State University, University of Texas at Austin, Harvard College, Webster University) (с.160). У створених корпусах дисертантка зіставляла частотність використання таких термінів як university :: college, education :: learning, curriculum :: schedule, а також визначала сполучуваність цих одиниць, що уможливило висновки про спеціалізацію досліджуваних закладів вищої освіти, особливості представлення освітніх програм, комунікацію зі студентами. Такі висновки, зроблені на основі живих текстів, є беззаперечною доказовою базою розвитку й функціонування сучасної терміносистеми вищої освіти США.

Загалом, дисертаційна робота Шеремети К.Б. оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати дисертації висвітлені у 13 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 7 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базах даних Scopus.

Також результати дисертації були апробовані на 5 наукових фахових конференціях: двох зарубіжних міжнародних, двох міжнародних, проведених в Україні, одній всеукраїнській. Слід зазначити, що результати дослідження

обговорювалися викладачами кафедри прикладної лінгвістики в Політехнічному університеті Валенсії, Іспанія, де дисертантка проходила наукове стажування за програмою ЕРАЗМУС+ з вересня 2024 р. по лютий 2025 р.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнень:

1. На сторінці 20 рукопису дисертації зазначено використання історичного методу дослідження (для виокремлення основних періодів розвитку терміносистеми фахової мови вищої освіти США). Проте, на наш погляд, таке трактування методу не зовсім коректне, адже при окресленні періодів становлення вищої освіти у США дисертантка не здійснювала історичних розвідок, які вимагають роботи з історичними першоджерелами, роботи з архівними документами, що передбачувано мало б бути зроблено, бо перший історичний період сягає 1636-1818 рр. Натомість, Катерина Борисівна провела кропіткий систематизуючий аналіз існуючих «теоретичних праць американських та українських науковців і на основі врахування історіографічного аспекту трансформацій поданих у них провідних ідей становлення терміносистеми вищої освіти США» (с.42 та с.78) виокремила 5 історичних періодів розвитку освітньої галузі, що свідчить, зі свого боку, про ерудицію та критичне мислення дисертантки.

2. Визначаючи наукові парадигми, в межах яких виконано дисертаційне дослідження, Катерина Борисівна зазначає функційну, системно-структурну та антропоцентричну (с.68), проте на с.70 натрапляємо на термін «антропологічна парадигма». Зауважимо, що загально визнаними методологічними принципами сучасного мовознавства вважають експансіонізм, антропоцентризм, експланаторність і функціоналізм (О.О.Селіванова «Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми», 2008). Антропоцентризм є методологічним принципом, згідно з яким людина розглядається як центр і найвища мета світобудови. Антропологія – це наука про природу, походження, еволюцію людини та її ареальних груп (рас) і про нормальні варіації фізичної будови людини у часі та просторі (Новий тлумачний словник української мови у трьох томах, 2008 р.). Хоча існує погляд на антропологію, який склався під впливом поглядів французького просвітника Ж.-Ж. Руссо: антропологія – це система наук, які вивчають людську істоту у суспільстві, у багатоманітності форм її життєдіяльності або, іншими словами, соціальну значимість людини (Рабінович П.М. «Філософія права: проблеми та підходи», 2005 р.). Варто уточнити й

аргументувати, чи ототожнює дисертантка ці парадигми, чи дотримується однієї з двох парадигм? Якої?

3. В описі терміносистеми американської вищої освіти на с.96 натрапляємо на виокремлення ядра (вузькоспеціальні терміни), ближню до ядра периферію (міжгалузеві терміни) і віддалену від ядра периферію (загальнонаукові терміни). Таке представлення терміносистеми свідчить про її системну організацію, отже, терміносистема – це сукупність лексем, що побудована за ієрархічними ознаками. Дисертантка у своєму дослідженні визначає тематичні групи, в межах яких виокремлюються лексико-семантичні підгрупи (с.99). Якби Катерина Борисівна пояснила, які зв'язки існують між визначеними структурними елементами терміносистеми, чи корелюють тематичні групи між собою, чи для них характерна автономність, чи є підстави вважати певні тематичні групи ядерними, а інші периферійними, то дисертаційне дослідження набуло б ще багатогранніших висновків.

Також виникає питання: чи присутнє висвітлення інклюзії в сфері вищої освіти США, адже з-поміж семи тематичних груп та низки лексико-семантичних підгруп не знаходимо прикладів цієї проблематики?

4. Привертає увагу класифікація функцій термінів в останньому розділі дисертації. Визначення функцій є теоретично обґрунтоване і підкріплене прикладами з фахових текстів. Проте кількісне представлення функційних характеристик термінів надало б більшої об'єктивності й наочності щодо пріоритетності функцій термінів у комунікації в сфері вищої освіти США.

5. У тексті дисертації спостерігаємо подекуди дублювання інформації, наприклад, у таблицях і рисунках представлені однакові обчислення на сторінках 103, 109, 118; більш коректного найменування вимагає пункт 1.3. «Функціонування термінів вищої освіти США у фахових текстах», адже в ньому розглядається теоретичне підґрунтя визначення, класифікації й типологізації фахових текстів, зокрема, й мультимодальних і не висвітлюється питання функціонування термінів.

Вважаємо, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

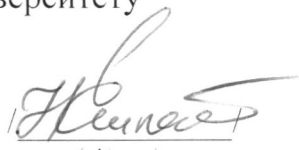
Висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Шеремети Катерини Борисівни на тему «Структурно-семантичні та функційні особливості термінології фахової мови вищої освіти США» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів

якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Здобувач Шеремета Катерина Борисівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

професор, професор кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
доктор філологічних наук,
професор кафедри
(посада, місце основної роботи,
науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Надія ЄСИПЕНКО
(власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ)